

FYRSTIKKA

6. ÅRG.	Omnen for int. elektr. LL. W. H. G. dom P. Bryn.	Freitag 18. januar	Ans.: A. Malmström.	Utkommen nesten hver uke.	1929 1929
------------	--	--------------------	---------------------	------------------------------	--------------

1919 ★ 15 januar ★ 1929

Vad alldrig händendorff någade och Kaisers kreatur,
vart gjort av Roberts knekter och en rüing pöbels jär:
Karl Liebknecht mördad bakipån, och revolutionens mor,
Rosa Luxemburg sliten i stycken av blodiga borgarklor!

Ture Normann.

Med denne forsiden av lagsavisa "Fyrstikka", markerte Bryn AUL i 1929, 10-års dagen for mordet på Rosa Luxemburg og Karl Liebknecht.

LARS LANGENGEN

De håndskrevne lagsavisene i den politiske ungdomsbevegelsen

Så lenge den politiske arbeiderbevegelse har eksistert har det vært vanlig at de forskjellige foreninger og lag har utgitt sine egne organer, lagsavisene. Deres funksjon er i første rekke å bringe aktuell informasjon om hva som skjer i foreningen; valg av styre, vedtak, aktuelle saker m.m. I dag når PC-er nesten finnes i ethvert hjem, og de fleste har tilgang til kopimaskiner, er det både billig, enkelt og greit å framstille og mangfoldiggjøre slike publikasjoner. Det er imidlertid ikke lenge siden man måtte nøye seg med de nå så antikvariske skrivemaskiner, og streve med å sveive ut det endelige produktet fra stensilmaskiner. De stensilerte lagsavisene ble særlig vanlige i 1950- og 60-årene. For de som kunne huske tilbake til 1940-årene og til før krigen, fortonte nok dette seg som nyvinninger og framskritt. Mediealderen var i emning, selv om enkelte foreninger fortsatt holdt seg til håndskrevne aviser til langt opp i 1960-årene.

Håndskrevne lagsaviser dominerte bildet før 1940 og et stykke inn i etterkrigstiden. Mangfoldiggjøring var sjeldent, selv om det er bevart stensilerte eksemplarer som er datert så tidlig som 1902 (Grünerløkka Soc. dem. ungdoms-

klub). De fleste avisene fra århundrets barndom og ungdom foreligger imidlertid i form av flotte, innbundne protokoller hvor mer eller mindre tålmodige, og mer eller mindre skrivekyndige "redaktører" etter beste evne har ført inn siste nytt. Man gjorde seg som regel den største flid, brukte sin skjønneste skjønnskrift i spaltene og sine beste tegnekunster ved utformingen av avishodet. Det ser ut til at lagsavisene ble viet stor oppmerksomhet på denne tiden. Redaktørene ble for eksempel ofte "politisk valgt", selv om det noen steder også forekom at dette vervet gikk på rundgang blant medlemmene. Videre ser det ut til at opplesningen av siste nummer av lagsavisen mange steder var et av høydepunktene på medlemsmøtene. Aktuelt stoff, debatt, dikt, vitser og tegninger - alt til allment engasjement og munterhet. At lagsavisen ble ansett som en av foreningens kjæreste eiendeler kan det ikke være tvil om. Selv blant de eldste bevarte lagsavisene er de aller fleste eksemplarer fortsatt i en utmerket stand, og bærer preg av å ha blitt behandlet ytterst varsomt. Selv om de har sirkulert blant tallrike hender og deltatt på mange møter, er slitaskjen ofte påfallende liten.

De fleste håndskrevne lagsavisene som er bevart i Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek stammer fra perioden mellom ca. 1910 og ca. 1940. Særlig ser det ut til at lokale lag i den politiske ungdomsbevegelsen har vært produktive på avisfronten. Av de helt eller delvis håndskrevne avisene har AAB i alt bevart over 50 titler, hvorav

hele 45 stammer fra forskjellige ungdomslag rundt om i landet. Avisenes navn og innhold er naturligvis derfor preget av ungdommelig smak og stil. De har gjerne hardtslående navn som "Slegga", "Hammer'n", "Hammerslag" og "Brott og Brand" - eller direkte eksplosive titler som "Bomben", "Granaten", "Lynstraalen" og "Dynamitten". En annen

kategori er den mer romantiske varianten, der det blir gjort bruk av tidens dyder og symboler: "Fanevakt", "Fredsfakkelen", "Samhold", "Rothuggeren", "Sovjet-stjernen" og "Seiersviljen".

Språket og tonen i de politiske innleggene er ofte kjennetegnet ved utålmodige og kategoriske vendinger og av en umiskjennelig "ungdommelig patos". Likeledes er mange av diktene

like ungdommelig affekterte. Vi ser også at kjente politikere og diktere har etterlatt seg noen av sine tidligste spor i lagsavisenes spalter, noe som vel må være "snadder" for fremtidige biografer.

Ut fra et mer mentalitetshistorisk synspunkt må likevel det generelle inntrykket være av større verdi. Avisene forteller mye om dem som har skrevet

i dem, deres språk, tanker, virkelighetsoppfatning, idealer og myter. Slike individuelle særtrekk ved avisskribentene er interessant å merke seg, men det vil være like lærerikt å iaktta den mer allmenne utviklingen, for eksempel i språkføring og hva som ble oppfattet som gangbar politisk retorikk.

Først og fremst forteller vel de gamle

lagsavisene om hvordan politiske ungdomslag ble drevet, om blandingen av politisk arbeid og mer sosial virksomhet. Vi ser blant annet at det deltok mange kvinner i foreningene, og at enkelte av disse var flittige bidragsytere i avisene. Protokollene kan også fortelle at det ikke var uvanlig at kvinner deltok i debattene eller var representert i ungdomslagenes styrer. Det fan-

Forside fra lagsavisen Lysglimt, organ for sosialistlaget "Fremad" i Arendal.

tes, som kjent, sterke kvinner i norsk arbeiderbevegelse allerede tidlig i århundret. Imidlertid trenger man ikke lete lenge for å få øye på at det også i de dager fantes et kjønnsrollemønster. De fleste lagsavisene inneholder større eller mindre tilløp til kjønnsdebatter. Generelt kan man si at det hersket stor enighet om at det var betydelig forskjell mellom menn og kvinner med hensyn til evner og anlegg. Selv om det også her fantes unntak, var selv ikke de mest selvbevisste unge kvinner særlig radikale i kjønnsdebatten, lest med vår målestokk. Man kunne for eksempel nøye seg med å betone kvinnes fortrinn ved innsamlinger og organisering av basarer osv. Et visst innslag av kvinnelige styremedlemmer, til tross, vil det neppe overraske mange at de var sørgelig underrepresentert i forhold til deres antall i medlemslistene. Til gjengjeld var de svært godt representert når det ble nedsatt noe så viktig som en festkomité.

Nettopp festene ser ut til å ha spilt en ikke ubetydelig rolle i ungdomslagets virksomhet. Kildene vet å fortelle om hyppige dansetilstelninger. Ungdomslagets fester var en kjærkommen anledning for kvinner og menn til å møtes. Det dreide seg selvsagt ikke bare om politiske foreninger, men også et "kjønnsmarked". Lagsavisene mer enn antyder at det skal ha foregått heftig sjekking på disse festene. Dette er et stadig tilbakevendende tema. Litt vennskapelig intern-sladder var tillatt i avisene, og har nok ofte gjort stor lykke ved avslutningen av medlemsmøtene.

Lagsavisene har også en stor kildeverdi ut fra en politisk-historisk synsvinkel. Også de store politiske spørsmål ble tatt opp her, selv om det interne stoffet dominerer. Menige medlem-

mers tanker og standpunkter har en tendens til å forsvinne under tidens løp. De etterlater seg vanligvis få spor. Avisene er unike ved at de er "grasrotas" egen arena. Her ytrer de anonyme og forlenget glemte lagsmedlemmer seg om vesentlige politiske saker, det være seg tesestriden eller den fascistiske trusselen. Lagsavisene er en uvurderlig kilde, og de "skriker" etter å bli brukt.